

Ana Pintarić
Tanja Mihoković

ŠKOLSKA INTERPRETACIJA ROMANA "DIVLJI KONJ" BOŽIDARA PROSENJAKA

Sažetak: Roman *Divlji konj* Božidara Prosenjaka ubraja se među najznačajnija ostvarenja hrvatskoga animalističkoga romana. Roman je predviđen za školsku interpretaciju u sedmom razredu osnovne škole, ali svojom slojevitošću, načinom iznošenja fabula, ustrojem likova te jezikom i stilom nadmašuje osnovnoškolsku razinu. Nakon teorijskoga dijela u radu se donos primjer metodičke interpretacije: nastavni sat lektire i sat lijepoga ili izražajnoga čitanja.

Ključne riječi: Božidar Prosenjak, Divlji konj, metodika, lektira.

O Božidaru Prosenjaku

Božidar Prosenjak (1948.) rođen je u Koprivnici. Djetinjstvo je proveo u podravskom selu Kuzmincu, a školovao se u Koprivnici, Parizu i Zagrebu, gdje je diplomirao romanistiku na Filozofskom fakultetu. Radio je kao urednik kulture u *Velikogoričkom listu* i na Radiju Velika Gorica, utemeljio je i vodio Književni klub *Albatros* te kulturnu tribinu *Plavi salon*. Godine 1980. pokrenuo je i šesnaest godina uređivao biblioteku *Albatros* u Velikoj Gorici. Član je Društva hrvatskih književnika i Republičke zajednice samostalnih umjetnika Hrvatske. Živi i radi u Zagrebu.

Božidar Prosenjak autor je pjesničkih i proznih djela, radio drama i scenarija za igrane i dokumentarne filmove, mjuzikle i popularnu glazbu. Poznata su mu književna djela: *A* (1980.), *Divlji konj* (1989.), *Sijač* (1997.), *Krilato dijete* (2004.), a napisao je i niz slikovnica: *Isusovo rođenje*, *Golub i sokol*, *Legende o sv. Nikoli*, *Miš*, *Kućni ljubimci*, *Sveta Lucija*, *Domaća zadaća*, *Sunce za Vučka*. Za svoj književni rad primio je više uglednih nagrada, a najznačajnije su *Grigor Vitez* i *Ivana Brlić-Mažuranić*.

Književna animalistika

Književna se animalistika ubraja u granični žanr, a obuhvaća djela o životinjama (romane, pripovijetke, fantastične priče, basne, poeziju, igrokazne tekstove, slikovnice) u kojima se: a) prepleće životinjski i ljudski svijet, i b) životinjski je svijet odraz ljudskoga života. Budući da najveći broj dječjih

slikovnica tematizira životinjski svijet, ponekad se smatra da su djela o životinjama namijenjena djeci. U *Pregledu dječje književnosti* autori razlučuju tri kategorije djela o životinjama: koja čitaju isključivo djeca, koja čitaju isključivo odrasli i ona koja podjednako čitaju i mlađi i stariji.¹

Najznamenitiji pisci i djela pripovjedne animalistike iz svjetske književnosti jesu: Rudyard Kipling, *Knjiga o džungli*, Felix Salten, *Bambi*, Jack London, *Bijeli očnjak*, Hugh Lofting, *Pripovijest o doktoru Dolittleu* itd. Hrvatsku su književnost u tome žanru obogatili: Miroslav Hirtz, *Nerazdruživi*, *Novele iz životinjskoga svijeta*, *Priče iz prirode*, Vlatko Šarić, *Rogan*, *Šumski svijet*, *Gorštaci*, *Miško*, Maja Gluščević *Jelenko*, Božidar Prosenjak, a u najnovije vrijeme javila se spisateljica Dunja Kalilić s romanom *Crobinhoodovi* (1997.) i pripovijetkom o školjkama *Kučica*.²

Divlji konj – više od dječjega romana

„Divlji konj knjiga je o Ljubavi u
kojoj je ispisana poruka Neba
Zemlji o njezinu opstanku.“

Božidar Prosenjak

Kada se pročita Prosenjakov *Divlji konj*,³ prvi se dojmovi odnose na njegovu dramatičnost, sukobe i obrate, nepredviđena zbivanja, razvoj i obraćenje likova. U literaturi piše kako *Divlji konj* tematizira djetinjstvo i odrastanje Divljega konja, život i smrt. Usporedo s tim roman tematizira i duhovno sazrijevanje⁴ do obraćenja i sklada sa sobom i drugima te konačnoga sklada između zemlje i neba. A taj put nije nimalo lak. Divlji konj prolazi mnoge kušnje, sukobe i nedorazume, trpljenja, boli i poniženja da bi na kraju priče i

¹ Prema: Diklić, Z., Težak, D., Zalar, I., *Pregled dječje književnosti*, DiVič, Zagreb, 1996., 219.

² I u jednom i u drugom djelu životinjski svijet, zapravo, odražava ljudski svijet. Roman *Crobinhoodovi* tematizira strahovito bombardiranje Dubrovnika 6. prosinca 1991. godine. Kako je to Dubrovnik proživio, opisuje se s gledišta mačaka i pasa. Protagonisti su mačkice Maja, Čina i Mačak te psi Čoro i Lujo koji poput ljudi brane grad, trpe, ginu, stvaraju prijateljstva i obitelji, nadaju se i sumnjaju. Priča *Kučica* (1993.) oživljava podmorski svijet u kojemu školjke poput ljudi maštaju o domu i prijateljstvu, ali i podliježu velikim i napadnim reklama s kojima se žele poistovjetiti. Ovome drugome žanru možemo pribrojiti i Prosenjakova *Divljega konja*.

³ Roman *Divlji konj* podijeljen je na poglavlja: U divljini, Zakon, Otac, Protiv zakona, Ponovno u stadu, Predvodnik, Legenda, Ljubav, Susret, Pobuna, Povratak u divljinu, Preokret, Traganje, Kroćenje, Žig, Potkove, Čarke, Rasplodni konji, Batine, Kola, Sivka, Nera, Šarac, Konjokradica, Zvijezda, Život u paru, Zelenko i Sjena, Dresura, Garov, Nesporazum, Ograda, Bijeg, Zarobljenik, Podzemlje, Nera i ja, Sumnja i beznađe, Gruda spasa, Gospodarev glas, Smrtna opasnost, Borbeni plan, Sve od sebe, Vatrene kobila, Privlačenje, Zatišje, Izlazak, Put u neizvjesnost, Oslobođenje, Krug se zatvorio, Četiri neprijatelja, Žrtva, Nastavak potrage, Ondje je neki konj, Usluga, Okršaj, Utrka, Istina, Sreća, Hipodrom, Počasni krug, Slavlje, Novi život, Krila.

⁴ Vidi: Hranjec, Stjepan, *Kršćanska izvorišta dječje književnosti*, Alfa, Zagreb, 2003., 124-131.

života mogao mirno reći: „Nas dvoje, nas dvoje i nebo nad nama! To je značilo živjeti u paru. Napokon sam oslobodio sve što je bilo sputano u meni, razvezao sam dušu. Oživio sam kao kamen na nizbrdici.“⁵ Taj put, slobodno možemo reći, podsjeća na obraćenje svetoga Pavla kako su ga doživjeli i naslikali Julije Juraj Klović ili Caravaggio ili Michelangelo.⁶

Glavni lik je Divlji konj koji je ujedno i subjektivan pripovjedač. Rođen je i djetinjstvo provodi u divljini koju voli i koju smatra konjskom slobodom. Početak njegova života je siguran i bezbrižan jer se o svemu brine majka. „Ako bi me ponekad odrasli konji potisnuli u stranu pa bi mi od gladi svojski prigustilo, u blizini je uvijek bila moja majka s mlijekom. Tada bih se brzo privinuo uz nju i do mile volje veselo sisao svoj obrok. Sve je oko mene prskalo. Uporno sam zabadao njuškicu pod njezine slabine i tražio svoje pravo na još, i još!“⁷ Ipak, da bi mladunče odraslo i stasalo za život, shvatilo zakon divljine i u okrutnom svijetu opstalo, majka ga grubo odgurne od sebe, što se može smatrati zapletom i njegovim prvim sukobom sa stvarnošću. Evo kako je taj prvi dodir sa stvarnošću opisalo mladunče:

„Kopito, tvrdo kao kamen, oborilo se na mene i treći put. Posrnuo sam i pao na koljena. Srce mi je zajaukalo od bola u grudima. Ne, nije više bilo sumnje. Udarila me ona, moja majka. Pomislio sam da će se svjetlo na nebu ugasiti, ne od udarca, nego od moje žalosti.“⁸

U glavnom dijelu romana glavni se junak nalazi u procjepu između svojih želja i zakona divljine i konjskoga/ljudskoga zakona. Na početku romana taj je sukob ogroman (sukob sa svijetom, s majkom, ocem, drugima, ljubavlju, pravdom) da bi se, kako radnja odmiče, pomalo smanjivao i vodio k smirivanju, odnosno obraćenju i spoznaji da nad svima vlada Gospodar/Bog i samo on zna smisao zbivanja i putova, ljudima često neshvatljivih. Na tome putu Divlji konj prvo upoznaje zakon prirode, zatim upoznaje oca kojega odmah i gubi, sukobljava se sa svijetom, zaljubljuje se i doživljava razočaranje, doživljava stradavanja i poniženja, ali se i bori za opstanak stada i pravdu, a u konačnici i za obitelj. Na tome ga putu prati Gospodar i očev duh, čega Divlji konj najčešće nije svjestan, ali kojima se, osjećajući da ima netko nad njim, obraća u trenucima bespomoćnosti, nerazumijevanja i straha.

Sličnu sudbinu doživljavaju i sporedni likovi. Šarac je u početku u sukobu s Divljim konjem, a na najljepši način spozna istinu o pravom prijateljstvu. Zvijezda je u početku prevrtljiva, ali kada prepozna snagu i smisao obitelji,

⁵ Prosenjak, Božidar, *Divlji konj*, Znanje, Zagreb, 2000., 156.

⁶ Julije Juraj Klović (1498.-1578.), *Obraćenje sv. Pavla*; Caravaggio (1573.-1610.), *Savlovo obraćenje* (ulje na platnu, 230x175, Rim, S. Maria del Popolo, Cappella Cerasi); Michelangelo (1475.-1564.), *Savlovo obraćenje* (između 1542.-1545., freska u Cappella Paolina, 625x661 cm, Rim, Vatikan);

⁷ Prosenjak, Božidar, isto, 5.

⁸ Isto, 6.

potpuno se mijenja i otada je „išla sigurno i bez straha i u njezinu koraku nije bilo pogreške.“⁹

Ipak, najljepše obraćenje doživljava Divlji konj kada spozna da mu život nije bio uzaludan, iako je često gubio. Izgubio je trku, ali je u tom gubitku spoznao pravi smisao života, o kojemu su mu govorili otac i Bijelac. Čudno, mislio je Divlji konj, umjesto da zbog gubitka trke osjeti razočaranje i bol, osjetio je nešto posebno lijepo i ugodno:

„Preplavila me neka bezrazložna sreća. Cijelog sam se života borio za svoje mjesto pod suncem, otimao ga, osvajao i branio kopitom, a sad nisam imao ništa pod svodom nebeskim. Ipak je iz mene teklo obilje radosti. Uvijek sam mislio da je svaki poraz dio moje smrti, a u meni se sve pjenilo od života.“¹⁰ Posebice nakon Zvijezdinih riječi, koja u porazu Divljega konja vidi dobitak obitelji: „Znaš, to mi je otvorilo oči. Utrka je opasna, a kako li će tek biti na hipodromu? Shvatila sam da je meni i ždrebetu najdragocjenija tvoja prisutnost. Kad si uz nas, to nam je dovoljno.“¹¹

Toga dana, kada se sastalo nebo sa zemljom, radosti je bilo napretek; sva se slila u jednu, zajedničku i nitko nije mogao ostati ravnodušan. „Kao da se sva širina divljih prostranstava spustila na trkaću stazu, kao da su se sva divlja stada sručila u nezadrživom stampedu, kao da je suknula sva silina čiste prirode koja je pred sobom rušila sve prepreke. Nitko nije mogao ostati ravnodušan. Sva su srca bila otvorena i u njih je, poput zajedničke krvi, tekla struja naše ljubavi. Čudio sam se. Ta bili smo samo neznatni konji, a evo što smo učinili! Koliko se samo radosti prosulo tog dana! Koliko se očiju ozarilo! Za to je vrijedilo živjeti. Nakon ovoga, tko još žali proliveni znoj!“¹²

Spoznaja Gospodara/Boga je očita. Gospodar/Bog bdi je nad svima i sada se javlja u punini duginih boja i odobravanja. Prosenjak piše: „Iznenada je i nebo progovorilo. Crveni, zeleni, plavi, ružičasti, ljubičasti i tko zna kakvih još boja – raskošni cvjetovi cvjetali su na nebu, širili se i rasipali gore među zvijezdama. Prštao je vatromet. Na trenutak sam se uplašio da su se nebeske sile uzdrmale i da nam zvijezde padaju na glavu. A onda sam shvatio da i nebo slavi. Bilo je prekriveno vatrenim cvijećem. Zar je moguće da trud jednog konja seže tako visoko?!“¹³

⁹ Isto, 156.

¹⁰ Isto, 149.

¹¹ Isto, 150.

¹² Isto, 157.

¹³ Isto, 158.

Biblijski motivi

U knjizi *Kršćanstvo i dječja književnost* Stjepan Hranjec ističe kršćansku utemeljenost Prosenjakova romana. Iako se u *Divljem konju* Bog ne spominje izravno, sluti se u liku Gospodara kojemu se Divlji konj polako približava. Sazrijevajući životno, Divlji konj sazrijeva i duhovno, što Hranjec potkrjepljuje brojnim biblijskim primjerima: prva vijest o Gospodaru i obraćenje nevjernika, sukob života bez Boga i Božjega zakona, čežnja za Gospodarom, vjerovanje, pomirenje, mir u duši i uzlet i smiraj u vječnosti itd.

Iako je *Divlji konj* proglašen dječjim romanom, baš tom svojom slojevitošću prelazi osnovnoškolske okvire. Osnovnoškolci nisu pretjerano zaokupljeni pitanjima o smislu života, više ih zanima (često površno) fabula o junacima s kojima se mogu poistovjetiti i, što se tiče žanra, više ih privlači znanstvena fantastika te pustolovni, detektivski i kriminalistički roman. Kritičari, pak, ističu same pohvale Prosenjakovu romanu.

Navodim mišljenje Stjepana Hranjeca koji piše: „Očito, Prosenjakov roman čudesan je. Ne po složenom tkanju, ni po napetoj, privlačnoj priči, a niti po osobitom atraktivnom pristupu animalističkom svijetu, nego upravo i ponajprije po majstorskom vođenju dvije spomenute razine, u neprestanom prepletanju, suodnosu i upućivanju metafore *praesentiae* na metaforu *absentiae*. Taj prijenos smisla – to je u romanu, s obzirom na prijenosnika, ostvareno začudno i dosljedno, lišeno opasnosti iskliznuća u moguću banalnost ili provođenje samo jedne (metaforičke) razine... Upravo je u tome viševrsna vrijednost djela jer ga se može čitati kao animalistički roman (u odnosu na dob) i drukčije, dublje, kao roman s porukom. A ona je: čovjek je divlji kad misli da je samo njegov Zakon jedini i najbolji, nesvjestan da ga upravo u svijetu bez Boga, Gospodara vrebaju mnoge (smrtne) opasnosti pa i vječne muke; tek kad upoznaje Gospodara – i to u prvom redu osobnim duhovnim sazrijevanjem – tad život dobiva smisao i tad vidi stvarni poredak svega u prirodi.“¹⁴

Čitajući roman, uočavaju se mnogi kršćanski motivi, izravno ili posredno izrečeni. Evo nekih primjera u kojima je razvidna biblijska i književna bliskost.

a) U *Evandjelju po Ivanu* čitamo kako Isus Krist doziva one koji lutaju i koji su žedni života:

„U posljednji veliki dan blagdana Isus stade i povika:
Ako je tko žedan, neka dođe k meni!
Neka pije koji vjeruje u mene!“ (Iv 7,37-38)

¹⁴ Hranjec, Stjepan, *Kršćanska izvorišta dječje književnosti*, isto, 130.

Lutajući besciljno divljim pašnjacima, Divlji konj osjeća kako ga sve guši, kako vene i pati. U dijalogu s Bijelcem pita:

„- Pitam te, kakvog smisla ima naš, konjski život? Što je naš konačni cilj? Dokle ćemo tako lutati po divljini, moja ždrebad i ja?

- Dok jedan od vas ne sretne Gospodara.

- Molim? Što si rekao?... Kakvog Gospodara?

- Jesi li baš siguran da želiš znati istinu o životu nas konja? – Bijelac je podigao svoje tople oči, a onda, spazivši moj čvrst i odlučan pogled, nastavio: - Konačna svrha života jednoga konja jest da služi Gospodaru.“¹⁵

(...)

„- Zar on zna kad sam ja žedan ili gladan?“¹⁶

b) Boga nitko sa zemlje nije vidio, osim njegova Sina Isusa Krista. Evandelist Ivan u *Proslovu* svjedoči:

„Boga nitko nikada ne vidje:

Jedinorođenac – Bog –

koji je u krilu Očevu,

on ga obznani.“ (Iv 1,18)

Razgovarajući s Bijelcem o Gospodaru/Bogu kojega će svi jednom upoznati, Divlji konj upita:

„- Je li tko ikad vidio Gospodara?

- Koliko sam čuo, on se ponekad pojavi, uvijek neočekivano, i odvede konje koje sam izabere. Njegovo je stado veliko. Strašna mu je moć. Koga Gospodar pogleda, toga grom i munja mogu ubiti. Ali, čuo sam također da on svoje konje čuva od zvjeradi, a može ih i izliječiti od raznih bolesti.“¹⁷

c) Evandelist Ivan svjedoči kako o susretu s Bogom ne odlučuju ljudi, nego Bog izabire:

„Ne izabraste vi mene,

nego ja izabrah vas...“ (Iv 15,16)

U dijalogu s Bijelcem Divlji konj osjeti želju za Gospodarom te upita:

„- Ako je sve to istina, zar je neophodno čekati da se Gospodar pojavi? Bijelče, može li se njemu poći u susret? Gdje mogu sresti Gospodara?

- Nitko od nas ne zna gdje će se ni kada pojaviti. To ovisi isključivo o njegovoj volji. On sam dolazi po svoje konje, on te mora izabrati. Ipak, postoji nešto što možeš učiniti. Možeš se negdje duboko u sebi pripremiti da budeš hrabar i ne pobjegneš od straha kad dođe po tebe.

¹⁵ Prosenjak, Božidar, isto, 16.

¹⁶ Prosenjak, Božidar, isto, 16.

¹⁷ Prosenjak, Božidar, isto, 18.

Tko zna zašto, ali od toga dana u mene je krišom ušla neka nada da ću jednom ipak sresti Gospodara. I ta me nada više nije napuštala.¹⁸

d) Isus Krist je svojim zemaljskim rođenjem, smrću i uskrsnućem posvjedočio ljudima spasenje. Evanđelist Marko izvješćuje tko se može spasiti:

„Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzvjeruje, osudit će se.“
(Mk 16,16)

A Bijelac odgovara Divljem konju:

„Oni iz stada koji mu se budu dali uloviti, poći će s njim na sigurno, a preostali će propasti.“¹⁹

e) Bog zahtijeva bezuvjetnu ljudsku poslušnost, onakvu kakvu je Abraham svjedočio. U *Knjizi Postanka* čitamo:

„Poslije tih događaja Bog stavi Abrahama na kušnju. Zovnu ga: 'Abrahame?'

- On odgovori: 'Evo me!'“ (Post 22,1)

Divlji konj je već poodmakao u svojoj katehezi. Preispitujući jednoga dana svoj odnos s Gospodarom, poput Abrahama pomisli:

„- No, sjetio sam se koliko sam ga puta iznevjerio. Zato sam šutio, čvrsto riješen iznutra da ću mu svakoga dana kad me pozove, spremno odgovoriti: - Da, Gospodaru moj, tu sam, evo me!“²⁰

f) Mnogi ne povjerovaše Isusovim riječima niti znamenjima, nego im je bilo više stalo do slave ljudske. Evanđelist Matej je zapisao Isusove riječi:

„Tada otpusti mnoštvo i uđe u kuću. Pristupe mu učenici govoreći: 'Razjasni nam prisodobu o kukolju na njivi.' On odgovori: 'Sijač dobroga sjemena jest Sin Čovječji. Njiva je svijet. Dobro sjeme sinovi su Kraljevstva, a kukolj sinovi Zloga. Neprijatelj koji ga posija jest đavao. Žetva je svršetak svijeta, a žeteoci anđeli. Kao što se kukolj sabire i ognjem sažiže, tako će biti na svršetku svijeta. Sin će Čovječji poslati svoje anđele da pakupe iz njegova kraljevstva sve zavodnike i bezakonike i bace ih u peć ognjenu, gdje će biti plač i škrgut zubi. Tada će pravednici zasjati poput sunca u kraljevstvu Oca svojega.

Tko ima uši, neka čuje!“ (Mt 13,36-43)

¹⁸ Prosenjak, Božidar, isto, 18

¹⁹ Prosenjak, Božidar, isto, 17.

²⁰ Prosenjak, Božidar, isto, 117.

Poput učenika i Divlji konj ne shvaća što to znači služiti Gospodaru i u svemu mu se podložiti. Navjestiteljskim stilom Prosenjakov Bijelac svjedoči:

„U davna vremena u jedno je od susjednih stada došao čudan konj. Kao što znaš, mi smo divlji, a za njega kažu da je bio pitom. Tvrdio je da je došao od Gospodara. Rekao je da će svi konji, čak i najudaljenija stada, jednom upoznati Gospodara, da će ga svakako sresti jer će se on kad-tad pojaviti. Oni iz stada koji mu se budu dali uloviti, poći će s njim i on će ih odvesti na sigurno, a preostali će propasti. Nije, naime, daleko dan kad će svi plodni pašnjaci pripasti Gospodaru. Ostat će samo pustiti i goli predjeli bez trave i vode, pa će konji koji ne budu u njegovu stadu ametice izginuti od gladi i žeđi, ili će ih rastrgati divlje zvijeri.“²¹

g) Mnogi nisu prepoznali Kristovo navjestiteljsko poslanje, nego su ga osudili. Evanđelist Ivan svjedoči:

„I kad ga ugledaše glavari svećenički i sluge, povikaše: Raspni, raspni!“ (Iv19,6)

A Bijelac dalje pripovijeda Divljem konju.

„Taj čudesan konj htio je cijelo stado odvesti Gospodaru. I zaista, bilo je onih koji su mu povjerovali i pokazali volju da pođu s njim, ali su se tome usprotivili ždrijepci predvodnici. Bili su u strahu da će ostati bez stada. Grizli su ga i udarali kopitima gdje god se pojavio. Prognali su ga sa svih pašnjaka i pojilišta.

- Zar su ga ubili?

- Kažu da se opet vratio Gospodaru od kojega je bio i došao, a priča o pitomom konju prenosila se zatim s koljena na koljeno i širila od stada do stada. Mnogima je ušla pod kožu da su nastojali živjeti s njom u srcu. Počeli su se ponašati drukčije. To je ždrijepcima predvodnicima smetalo pa su čak i priču zabranili. Sad je se sjećamo samo još mi stari jer mladima u stadu nije poželjno o tome govoriti.“²²

h) Ljudsko srce luta sve dok se ne smiri u Gospodinu. U trenutku obraćenja, odnosno sjedinjenja s Bogom, često se u biblijskim svjedočenjima javlja nadnaravna svjetlost kao znak reda stvari. Sveti Pavao o svom obraćenju svjedoči:

„Dok sam tako putovao i približavao se Damasku, s neba me oko podneva iznenada obasja svjetlost velika.“ (Dj 22, 6-7)

I Divlji konj je u sukobu sa sobom i svijetom sve dok se u Gospodaru ne smiri srce njegovo. A taj je trenutak Prosenjak opisao ovako:

„Bijelac i ja poletjeli smo zajedno prema nekom čudesnom svjetlu koje je zračilo puninom snage, sjaja i topline. Pod tim svjetlom sve mrlje moga života

²¹ Prosenjak, Božidar, isto, 17.

²² Prosenjak, Božidar, isto, 17.-18.

postale su vidljive. Čak, štoviše, ono ih je brisalo, sve moje nedostatke je uklonilo. Tog trena zastor je pao nad tajnom života i ja sam vidio stvarni poredak svega u prirodi. Vidio sam oceane, mora, i na moru brodove, a zatim veliko kopno, nepregledna brda i doline, i na njima gradove, ceste, aerodrome... Na cijeloj Zemlji vidio sam njegove tragove i shvatio tko je Gospodar i kome sam vjerovao.²³

I tako dalje.

Lektira i čitanje

Među zadaćama nastave hrvatskoga jezika jest i osposobljavanje učenika za samostalno čitanje lektire, za prosudbu i vrjednovanje pročitanih djela.²⁴ Književni ukus razvija se tijekom školovanja, počevši od prvoga razreda sve do završnih razreda srednje škole. Za školsku su interpretaciju predviđena vrijedna književna djela iz hrvatske i svjetske baštine te iz usmene književnosti. Predviđene su interpretacije usklađene s doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika, a nastavni sati lektire već su desetljećima posebne svečanosti u školi za koje se nalazi golem napor učenika i učitelja/nastavnika. Nastavnik priprema metodički instrumentarij, a učenik je dužan djelo pročitati, napisati dnevnik čitanja i spreman doći na nastavni sat. Navodimo stav učiteljice Sandre Centner iz knjige *Kako zavoljeti knjigu i čitanje*:

„Stvaranje čitateljskih interesa i kulture, navika, kao i osposobljavanje za samostalno čitanje i primanje (repciju) književnih djela, uvelike ovisi o učiteljevu pristupu – o postupcima kojima će voditi učenike, ali i osobnom primjeru, tj. posjeduje li sam učitelj ljubav prema knjizi i čita li iz užitka.“²⁵

U našoj se metodičkoj literaturi nalaze brojni primjeri/modeli lektirnih sati. Temeljna zadaća lektire jest razvijanje učenikova samostalna čitanja. Učenike treba sustavno usmjeravati na čitanje, ne samo lektirnih djela, nego i djela po slobodnom izboru. Dragutin Rosandić donosi višestruke zadaće čitateljskog odgoja:

- razviti sve učenikove/učeničine mogućnosti u svladavanju tehnike čitanja i stjecanja kulture čitanja
- uskladiti broj književnih djela za čitanje s čitateljskim mogućnostima učenika/učenica
- razvijati duhovnu osobnost učenika/učenica
- razvijati društvene i kulturne komunikacije
- omogućiti korištenje kulturnih oblika života

²³ Prosenjak, Božidar, isto, 161.

²⁴ Prema *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu*, isto, 2006.

²⁵ Centner, Sandra, *Kako zavoljeti knjigu i čitanje*, Tempo, Đakovo, 2007., 38.

- omogućiti stjecanje stručnih i znanstvenih informacija
- omogućiti svestranu izobrazbu u školi i cjeloživotnome obrazovanju
- razviti trajnu čitateljsku potrebu
- izgraditi aktivnoga, kultiviranoga čitatelja/kultiviranu čitateljicu.²⁶

Odnos učenika prema lektiri, kao i cjelokupna nastava, ovisi o učiteljevu metodičkom umijeću. Kreativan nastavnik dobro zna kako u učenicima probuditi kreativnost i žed za čitanjem, kako postaviti učenike u središte nastavnoga rada, učenja i čitanja. U suvremenoj nastavi nastavnik je programer, pomagač, istraživač, voditelj, suradnik, tražilac i davalac informacija, usklađivač, inicijator, analizador svog i tuđeg stvaralaštva, racionalizator, mentor, usmjerivač, koordinator, redatelj kreativnih situacija, graditelj suradničkih odnosa, kreator stvaralačkih sposobnosti učenika, terapeut, pedagoški dijagnostičar i stvaralac zajedno s učenicima.²⁷

Roman o životinjama *Divlji konj* najznamenitije je Prosenjakovo književno djelo i jedno od triju obaveznih lektira u sedmom razredu osnovne škole.²⁸

Nastavne zadaće za interpretaciju Prosenjakova *Divljega konja* mogle bi se sažeti ovako:

- **obrazovne:** roman (animalistički, roman o životinjama), glavni lik, sporedni likovi, tema, motivi,
- **funkcionalne:** razvijanje sposobnosti istraživačkoga i stvaralačkoga rada, donošenje zaključaka,
- **odgojne:** ljubav i poštovanje prema književnosti.

Motivacija za čitanje *Divljega konja* može biti interpretacija ulomka koji se nalazi u čitankama. Nakon interpretacije može se predstaviti roman *Divlji konj*. Također, može se sažeto predstaviti životna i radna biografija Božidara Prosenjaka. Zatim se učenicima predočava nastavni listić kao podsjetnik za vođenje bilježaka u dnevniku čitanja. Ističemo kako će se interpretacija na satu lektire temeljiti na motivima divljine, slobode, prirode, duhovnosti i mudrosti. Čitajući roman, učenici se opredjeljuju za jedan motiv o kojemu vode podrobnije bilješke.

²⁶ Prema Dragutin, Rosandić, *Metodika književnoga odgoja, Temeljni metodički književne enciklopedije*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 197.-198.

²⁷ Prema: Stevanović, Marko, *Kreatologija*, Tonimir, Varaždinske Toplice, 1999., 224.

²⁸ Vidi: *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, isto, 2006.

NASTAVNI LISTIĆ 1

BILJEŠKE (Divljina, Sloboda, Priroda, Duhovnost, Mudrost)	PITANJA, ASOCIJACIJE
<i>Primjer 1</i> „Kopito tvrdo kao kamen, oborilo se na mene i treći put. Posrnuo sam i pao na koljena. Srce mi je zajaukalo od bola u grudima. Ne, više nije bilo sumnje. Udarila me ona, moja majka. Pomislio sam da će se svjetlo na nebu ugasiti, ne od udarca, nego od moje žalosti.“ ²⁹	(- Je li majka gruba? - majka uči mladunče živjeti u divljini - ugasiti svjetlo na nebu)
<i>Primjer 2</i> „Nikad ne bih pomislio da u mojoj glavi može nastati tolika zbrka. S jedne me strane vukla sloboda otvorene divljine s nepreglednim, mirisnim valovima trave, a s druge me privlačili odgovori na sva moja pitanja, zov iskona i Gospodara.“ ³⁰	(- nemir - divljina - Tko je Gospodar?)

Učenicima se otkriva tijek interpretacije lektirnoga djela. Prvo će se isticati dojmovi o pročitanoj djelu. Zatim će se sažeto govoriti o temi, poruci, likovima, mjestu i vremenu zbivanja. U glavnome dijelu sata učenici će u skupinama obrađivati jedan od motiva: DIVLJINA, SLOBODA, PRIRODA, DUHOVNOST, MUDROST.

RAD U SKUPINAMA:

Svaki učenik predstavlja bilješke iz dnevnika čitanja. Bilješke se analiziraju, usustavljaju, komentiraju i pripremaju za glasno predstavljanje pred razredom. Svaka skupina na pripremljeni plakat ili pano izlaže najzanimljivije navode, asocijacije i pitanja. Drugi je nastavni sat predviđen za interpretativno čitanje.

Učenicima treba posvješćivati kako je važan njihov rad u skupinama. To se može i kratkim preispitivanjem. Nastavnik podsjeća učenike da usmeno ili pismeno odgovore što su sve radili u skupini (primjerice: čitali svoje bilješke, sudjelovali u stvaranju panoa, pripremali izlaganje itd.).

²⁹ Prosenjak, Božidar, isto, 6.

³⁰ Prosenjak, Božidar, isto, 18.

Primjer plakata

Slika 5. Plakat

Lijepo čitanje

Na drugom satu učenici se individualno pripremaju za **lijepo ili izražajno čitanje** ulomka prema slobodnom izboru. Tekst ne treba biti duži od jedne do dvije stranice. Izražajno se čitanje uči već od prvoga razreda i u kontinuitetu nastavlja od petoga razreda do kraja školovanja. Za lijepo čitanje učenicima treba osigurati dovoljno vremena, a svakako se ne smiju zaboraviti ni sporiji učenici.

Zapravo, u pripremi lijepoga čitanja ne treba žuriti. Kada se učenici dobro pripreme za čitanje, osjetit će sigurnost, a nakon pročitana ulomka i radost.

Prema *Nastavnom planu i programu za osnovne škole* obrazovna postignuća čitanja od petoga do osmoga razreda jesu:

V. razred: prepoznavanje i razlikovanje vrsta književnoumjetničkih tekstova, razvijanje sposobnosti njegovanja vrjednota govornoga jezika;

VI. razred: prepoznavanje stanke na temelju rečeničnih znakova, povezivanje pisanih znakova i vrjednota govornoga jezika;

VII. razred: prepoznavanje stanke na temelju rečeničnih znakova, povezivanje pisanih znakova i vrjednota govornoga jezika;

VIII. razred: čitanje tekstova napisanih različitim stilovima poštujući vrjednote govornoga jezika, čitanje književnoumjetničkoga teksta, uočavanje razlika među stilovima.³¹

Podsjećamo učenike na elemente lijepoga čitanja:

- rečenične znakove
- rečeničnu intonaciju
- stanke
- brzinu
- pravilno izgovaranje dužine i intonacije naglašenoga sloga.

Dok jedan učenik čita, ostali slušaju i bilježe svoja zapažanja, a onda se razgovara o načinu čitanja. Prvo se iznosi što je dobro u čitanju, a zatim kako bi trebalo još bolje uvježbati tekst.

Analiza rada

- *Što su radili nastavnici?*

Nastavnici su pripremali nastavni sat: motivaciju za čitanje lektire, nastavni listić, pitanja i zadatke za interpretaciju. Također su osmislili metodički scenarij nastavnoga sata.

- *Što su radili učenici?*

Učenici su nakon interpretacije ulomka čitali lektiru i vodili dnevnik čitanja, izvještavali skupinu o zapažanjima, sudjelovali u pripremi plakata, odabrali ulomak za lijepo čitanje, pripremili lijepo čitanje. Skrbili o uljudnoj komunikaciji. Bilježili zapažanja i izvješćivali o lijepom čitanju.

³¹ Prema: *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu*, isto, 2006.

LITERATURA

- Crnković, Milan, Težak, Dubravka, *Povijest hrvatske dječje književnosti, od početaka do 1955. godine*, Znanje, Zagreb, 2002.
- Diklić, Zvonimir, Težak, Dubravka, Zalar, Ivo, *Primjeri iz dječje književnosti*, DiVič, Zagreb, 1996.
- Hranjec, Stjepan, *Hrvatski dječji roman*, Znanje, Zagreb, 1998.
- Hranjec, Stjepan, *Kršćanska izvorišta dječje književnosti*, Alfa, Zagreb, 2003.
- Hranjec, Stjepan, *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
- Peko, Anđelka, Pintarić, Ana, *Uvod u didaktiku hrvatskoga jezika*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet, 1999.
- Prosenjak, Božidar, *Divlji konj*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2001.
- Rosandić, Dragutin, *Metodika književnoga odgoja, temeljci metodičkknjiževne enciklopedije*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Stevanović, Marko, *Kreatologija: znanost o stvaralaštvu: vrtić-škola-fakultet*, Tonimir, Varaždinske Toplice, 1999.
- Visinko, Karol, *Roman o odrastanju*, predgovor romanu *Divlji konj*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2001.
- Zalar, Ivo, *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.
- Zima, Zdravko, *Pogovor romanu Božidara Prosenjaka, Divlji konj*, Znanje, Zagreb, 1995.

SCHOOL INTERPRETATION OF BOŽIDAR PROSENJAK'S NOVEL "DIVLJI KONJ"

Summary: Božidar Prosenjak's novel *Divlji konj* belongs to one of the most significant animalistic novels in the Croatian literature. The novel is included in the assigned reading for the seventh grade, but due to its stratification, plot development, complexity of characters, language and style, it exceeds the primary school level. Following the theoretical background, the paper deals with an example of the school interpretation which involves required reading and expressive reading class.

Key words: Božidar Prosenjak, *Divlji konj*, metodika, lektira.

Author: prof. dr. sc. Ana Pintarić, Filozofski fakultet, Osijek

Tanja Mihoković, prof. hrvatskoga jezika i književnosti, Virovitica

Review: *Život i škola*, br. 21 (1/2009.), god. 57., str. od 81. do 94.

Title: Školska interpretacija romana "Divlji konj" Božidara Prosenjaka

Categorisation: stručni rad

Received on: 13. veljače 2009.

UDC: 371.3:821.163.42

821.163.42-31.09

Number of sign (with spaces) and pages: 26.638 (: 1800) = 14,798 (: 16) = 0,924